

Nr 27.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ytterligare statsunderstöd till Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkningsföretag i Gävleborgs län; given Stockholms slott den 17 januari 1936.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 januari 1936.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld anför:

Den 19 juni 1914 anvisade Kungl. Maj:t till sänkning av Harmångers Kyrksjö samt reglering av Harmångersån m. m. för torrläggning och delvis odling av vattenskadade marker inom byarna Forssa, Rösta, Nordsnå, Stocka, Edsäter, Stering, Backen, Bringsta, Hännick och Skurvtjärn samt Harmångers kyrkoherdeboställe i Harmångers socken av Gävleborgs län dels lån från odlingslånefonden med 71,310 kronor, enligt bestämmelserna i kungörelsen den 14 juni 1901 (nr 44 s. 1) med däri genom kungörelsen den 31 december 1912 (nr 425) gjorda ändringar, dels ock statsbidrag från norr-

ländska avdikningsanslaget med 37,400 kronor under de i kungörelsen den 31 december 1912 (nr 424) stadgade villkor.

Tillika beviljade Kungl. Maj:t den 13 april 1922 till samma företags utförande ett tilläggslån från odlingslånefonden å 48,560 kronor.

Vidare har på grund av bestämmelserna i kungörelsen den 29 juni 1921 (nr 350) angående ytterligare bestämmelser för tilläggsbidrag till med statsbidrag från norrländska avdikningsanslaget understödda företag dylikt tilläggsbidrag utgått till företaget med 10,250 kronor.

I ifrågavarande torrlägningsföretag är jämväl kyrkoherdebostället i Harmångers församling delaktigt, i följd varav återbetalningsskyldighet för de till företaget beviljade statslån åvilar nämnda boställe. Genom beslut den 12 april 1929 bemyndigade Kungl. Maj:t statskontoret att, under visst villkor, av kyrkofondens medel förskjuta 34,000 kronor för förvärvande för fondens räkning av en Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkningsförenings fordran på grund av kyrkoherdeboställets deltagande i företaget. Den 4 december 1931 bemyndigade Kungl. Maj:t statskontoret att förskottsvis av kyrkofondens medel betala dels redan förfallna, oguldna annuiteter å den bostället åvilande skulden till statens avdikningslånefond, dels ock, tillsvidare och intill dess annorlunda förordnades, därefter förfallande annuiteter. Den 24 mars 1933 förordnade sedermera Kungl. Maj:t efter riksdagens och kyrkomötets hörande, att det ur kyrkofonden förskjutna beloppet 34,000 kronor skulle i fondens räkenskaper avskrivas. Därefter förklarade Kungl. Maj:t den 22 november 1935, bland annat, att Harmångers pastorat framdeles skulle i vederbörlig ordning erlagga kyrkoherdebostället i Harmånger påförda annuiteter å beviljade odlingslån, varjämte statskontoret bemyndigades att i kyrkofondens räkenskaper avskriva det förskott, som motsvarade från fonden hittills guldna annuiteter.

I en till Kungl. Maj:t ställd ansökning den 6 oktober 1934 har styrelsen för Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkningsförening på anförda skäl anhållit, dels att föreningens medlemmar måtte befrias från återbetalningsskyldigheten för återstående delen av förut nämnda den 13 april 1922 beviljade lån, dels ock att delägare i företaget, som kommit på obestånd, måtte erhålla lindring i fråga om det den 19 juni 1914 beviljade lånet. Vid ansökningen har fogats, bland annat, ett av föreningens arbetsledare Robert Nilsson den 6 oktober 1934 avgivet intyg rörande vid företaget under åren 1922—1924 upptagna kubikmassor jord och sten m. m.

Sedan över ansökningen remissutlåtanden avgivits av länsstyrelsen i Gävleborgs län den 20 juni 1935, därvid fogats yttrande av landsfiskalen i Harmångers distrikt, av lantbruksstyrelsen den 29 juli 1935 och av statskontoret den 13 september 1935, har genom beslut den 27 september 1935 Kungl. Maj:t — under förmålan att Kungl. Maj:t ville framdeles efter ytterligare utredning i ärendet meddela beslut rörande framställningen om befrielse från återbetalningsskyldighet — medgivit dels anstånd under ett år med erläggande av envar av de annuiteter, som för vissa i företaget deltagande

fastigheter fr. o. m. år 1935 förfölle till betalning å de den 19 juni 1914 och den 13 april 1922 beviljade lånen, dels ock räntefrihet under uppskovstiden å samma fastigheters andelar i oguldna kapitalskulden å lånen.

Härefter hava efter remiss förnyade utlåtanden i ärendet avgivits av lantbruksstyrelsen den 20 november 1935 och av statskontoret den 23 december 1935.

Av tillgängliga handlingar inhämtas följande.

Laga syneförrättning angående företaget enligt lagen den 20 juni 1879 om dikning m. m. handlades av lantbruksingenjören John Nernst och avslutades den 1 oktober 1904. Sedan förrättningen överklagats, meddelade Bergsjö tingslags häradsrätt utslag i målet den 31 december 1906. Utslaget vann laga kraft. Tillstånd från det allmännas sida till företagets utförande meddelades av länsstyrelsen i Gävleborgs län den 8 februari 1910. Besvär häröver anfördes icke.

Företaget, som berör omkring 70 fastigheter, omfattar:

åker	129.27	hektar
äng och odlingsmark	126.56	»
annan jord	23.15	»
<hr/>		
Summa	278.98	hektar.

Företaget är slutfört. Arbetena hava godkänts av lantbruksstyrelsen den 13 december 1922.

Kostnaderna för de låne- och bidragssökandes andelar i företaget beräknades år 1914 till 142,600 kronor och år 1920 till 244,050 kronor. Den verkliga kostnaden har enligt arbetsstyrelsens i ansökningen lämnade uppgift uppgått till 393,085 kronor 18 öre, utgörande, fördelad på den areal företaget omfattar, omkring 1,409 kronor för hektar.

Den genom vattenavledningen uppkommande markförbättringen uppskattades år 1914 till 148,600 kronor 60 öre.

Såsom förut nämnts har staten för företagets utförande beviljat:

i statsbidrag utan återbetalningsskyldighet tillhopa kronor	47,650
i lån tillhopa »	119,870

Summa kronor 167,520.

Det till företaget beviljade statsbidraget har utgjort omkring 33 procent av den år 1914 beräknade kostnaden för företaget.

De beviljade odlingslånen motsvara ett belopp av omkring 430 kronor för hektar. Annuiteten å lånen utgör omkring 33 kronor för hektar.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har genom utslag den 17 november 1925 respektive den 8 juli 1926 fastställt fördelningen av de båda till företagets utförande beviljade lånen. Därav framgår, att lånet å 71,310 kronor skall amorteras under åren 1922—1947 och lånet å 48,560 kronor under åren 1929—1954. Företaget finnes upptaget i den förteckning över i ekonomiskt trångmål varande torrlägningsföretag, som intagits i lantbruksstyrelsens till

Kungl. Maj:t den 24 januari 1934 avgivna utlåtande, vilket utlåtande såsom Bilaga A fogats till Kungl. Maj:ts den 16 februari 1934 till riksdagen avlätna proposition nr 144 angående ytterligare statsunderstöd till vissa torrläggningsföretag.

Styrelsen för företaget har framhållit i huvudsak följande.

Merkostnaderna för företaget hade uppgått till 196.45 procent av den från början beräknade kostnaden. Merkostnaden berodde dels på bristfälliga undersökningar av vederbörande förrättningsman och dels på att arbetet till största delen utförts under åren 1914—1918. För några delägare hade kostnaderna uppgått till fastigheternas taxeringsvärde eller något därunder.

Arbetsledaren Robert Nilsson har i det vid styrelsens ansökning fogade intrycket bland annat uppgivit, att vid företaget under åren 1914—1922 upptagits sammanlagt 69,943 kubikmeter jord, berg, sten m. m. samt att i nämnda kubikmassa ingått 6,889 kubikmeter fast berg mot av förrättningsmannen beräknade 2,026 kubikmeter.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har i sitt utlåtande anfört huvudsakligen följande.

Vad anginge det ekonomiska resultatet av de utförda sänknings- och rensningsarbetena torde det få anses ådagalagt, att den vunna jordförbättringen högst väsentligt understeg vad som normalt skulle svara mot nedlagda kostnader. Intressenterna i företaget hade i stort sett regelbundet och utan restföring lyckats erlägga ditintills i samband med kronouppbörden debiterade avbetalningar å odlingslånen. Det vore uppenbart, att detta för många av dem varit förenat med betydande svårigheter. Delägarnas möjligheter att framgent fullgöra sina skyldigheter i betalningshänseende vore mycket varierande. Många delägare i företaget intoge till följd av god ekonomi eller låg delaktighet i företaget en föga utsatt ställning under det att åtskilliga andra vore mycket betungade. Under sänkningsföretagets fortgång hade delägarna haft att vidkännas mycket betydande ekonomiska uppostringar för de successiva utdebiteringarna. Vid ansökningshandlingarna fogad uppgift upptog en kontant inbetalning av 229,445 kronor. För delägare med svag ekonomi och relativt stor delaktighet måste detta hava medfört en allvarlig försämring av den ekonomiska ställningen. Härtill komme kontantutläggerna för de sedan år 1923 respektive 1929 utdebiterade annuiteterna å odlingslånen. Nu nämnda redan vidkända uppostringar för sänkningsföretagets genomförande syntes starkt tala för att delägarna i gemen vore förtjänta av den lättnad, det allmänna kunde bereda dem. Många av dem vore jämväl i stort behov därav.

Att efter individuella ekonomiska förutsättningar urskilja delägare, som framför andra kunde vara i behov av det allmännas bistånd, vore uppenbarligen förenat med stora svårigheter. Svårigheten att vinna en rättvis individuell uppskattning talade i sin mån för understöd åt företaget i form av en efter enhetliga grunder beräknad eftergift åt samtliga intressenter. Ett skäl härför innefattades även i det förhållandet, att de till en lång följd av år knutna avbetalningarna i förevarande fall utgjorde en icke minst med hänsyn till den jämförelsevis låga jordförbättringsvinsten oproportionerlig belastning av de berörda fastigheterna, som vore ägnad att skadligt återverka på själva jordbruksdriften. Ströms Bruks Aktiebolag, som jämte Harmångers församling vore en av de största intressenterna i företaget, torde i viss mån få anses intaga en särställning. Därest delägarna i företaget emel-

lertid skulle kunna beredas understöd i form av en efter generella grunder beräknad eftergift av kronans lånefordran, syntes likväl rättvisa och billighet kräva, att jämväl bolaget bereddes dylik lättnad.

Lantbruksstyrelsen har i sitt utlåtande den 20 november 1935 anfört:

Vid arbetsplanens fastställelse beräknades båtnaden genom vattenavledningen till 148,249 kronor 60 öre och kostnaden till 142,600 kronor. Arbetet utfördes emellertid under krisåren efter år 1914 med då rådande onormalt höga arbetspriser. På grund härav visade det sig snart, att arbetskostnaderna skulle komma att högst väsentligt överstiga det belopp, som vid arbetsplanens fastställande före kristidens inbrott beräknats. En år 1920 verkställd ny kostnadsberäkning slutade sålunda på ett belopp av 244,050 kronor. Nämnade år vore arbetet till största delen utfört, och under år 1922 fullbordades detsamma i sin helhet. Enligt vad av arbetsstyrelsen i den föreliggande ansökningsuppgåves, hade sistnämnda år företags kostnader sprungit upp till omkring 393,000 kronor.

Sistnämnda kostnadsuppgift funne emellertid *lantbruksstyrelsen* icke kunna utan vidare godtagas ur synpunkten av företags understödande från det allmänns sida. Av från arbetsstyrelsen på anmodan av *lantbruksstyrelsen* ingivet kostnadssammandrag syntes framgå, att den uppkomna kostnadsökningen till mycket väsentlig del vore att härleda till det sätt, varpå arbetsledning och finansieringen av därmed förenade utgifter handhäfts. Detta gällde närmast i kostnadssammandraget upptagna poster för räntor, omkring 93,000 kronor, samt förlust i entreprenörens konkurs, omkring 9,000 kronor, eller ett sammanlagt belopp av 102,000 kronor. Jämväl i övrigt syntes de föreliggande uppgifterna giva vid handen, att arbetskostnaderna i stort sett blivit avsevärt högre än vad rimligen kunde anses motiverat av den under kristiden höjda prisnivån eller förekomsten i viss utsträckning av mer svårarbetat material, än vad i arbetsplanen angivits.

Lantbruksstyrelsen hade med hänsyn till dessa omständigheter ansett sig böra i förevarande sammanhang räkna med en merkostnad av allenast 30,000 kronor utöver den år 1920 beräknade kostnadssumman, 244,050 kronor, eller med en sammanlagd kostnad för företaget av i runt tal 274,000 kronor.

Enär till företaget tidigare utgått statsunderstöd i form av statsbidrag och lån med 47,650 kronor respektive 119,870 kronor eller sammanlagt 167,520 kronor, uppginge enligt denna beräkning sakägarnas kontanta tillskott till (274,000 — 167,520 =) omkring 106,000 kronor. Detta kontanta tillskott måste i varje fall anses för sakägarna innebära en betydande påfrestning, så mycket mer som annuiteterna å de erhållna statslånen uppginge till det avsevärda beloppet av omkring 33 kronor för hektar.

Företaget hade utpräglad karaktär av kristidsarbete. *Lantbruksstyrelsen* funne det med hänsyn därtill kunna ifrågasättas, huruvida icke, utöver vad som skett genom Kungl. Maj:ts beslut den 27 september 1935, ytterligare mellankomst från statens sida för lindring av företags ekonomiska svårigheter finge anses påkallad. Enär ett eventuellt ytterligare understödande av företaget icke lämpligen borde ske på sådant sätt, att sakägarnas redan nu tunga skuldbörda än mer ökades, ville *lantbruksstyrelsen* för sin del förorda, att till företaget måtte anvisas ett efter förhållandena avpassat statsbidrag att användas till nedskrivning av det i ansökningen omnämnda statslånet av år 1922.

I fråga om storleken av dylikt ytterligare statsbidrag funne *styrelsen* detta böra motsvara så stor del av nämnda kostnadstillskott, 106,000 kronor, som

det tidigare till företaget beviljade statsbidraget utgjort av den då beräknade kostnaden, eller omkring 33 procent. Statsbidraget skulle därigenom komma att uppgå till $\left(\frac{33 \times 106,000}{100} = \right)$ i runt tal 35,000 kronor.

Lantbruksstyrelsen hemställde alltså, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för att till ifrågavarande företag måtte anvisas statsbidrag från statens avdikningsanslag med 35,000 kronor att användas för nedskrivning av det till företaget den 13 april 1922 beviljade lånet från odlingslånefonden å 48,560 kronor.

Statskontoret har med anledning av lantbruksstyrelsens utlåtande den 20 november 1935 anfört följande.

Med hänsyn till de opåräknat stora kostnader, som ifrågavarande regleringsföretag föranlett, ville statskontoret icke motsätta sig, att intressenterna i företaget, såsom lantbruksstyrelsen föreslagit, bereddes lättnad i återbetalningsskyldigheten i fråga om de till företaget beviljade statslånen genom att ytterligare statsbidrag ställdes till förfogande för nedskrivning av återstående skuld till statens avdikningslånefond.

Statskontoret ville emellertid framhålla, att återbetalningsskyldighet för de till företaget beviljade statslånen även åvilade kyrkoherdebostället i Harmångers församling. Av Kungl. Maj:ts förut omförmälda beslut den 12 april 1929, den 4 december 1931, den 24 mars 1933 och den 22 november 1935 framginge, att det skuldbelopp, som utöver statslånen kommit att åvila bostället för dess deltagande i företaget, reglerats i och med att det ur kyrkofonden utgivna förskottet å 34,000 kronor avskrivits. Då det ytterligare statsbidrag, som nu ifrågasattes, vore avsett att utgöra viss ersättning för de opåräknat stora kostnader, som utöver beviljade statsbidrag och statslån erfordrades för genomförande av företaget, ville det därför synas statskontoret, som om kyrkoherdebostället ej borde bli delaktigt av detta bidrag. Boställets andel däri skulle, beräknad efter delaktigheten i avdikningslånen, komma att utgöra 5,087 kronor 91 öre, varför det av lantbruksstyrelsen föreslagna bidragsbeloppet, 35,000 kronor, torde böra minskas med i avrundat tal 5,000 kronor.

Statskontoret hemställde, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till riksdagen föreslå, att för sänkning av Harmångers kyrksjö samt reglering av Harmångersån m. m. i Gävleborgs län måtte beviljas ytterligare bidrag från allmänna avdikningsanslaget med 30,000 kronor, att tillgodoföras statens avdikningslånefond för nedskrivning av den skuld, som på grund av det den 13 april 1922 ur fonden beviljade lånet åvilade de i företaget deltagande fastigheterna, med undantag av Harmångers kyrkoherdeboställe (Prästgården 1¹).

Departements-
chefen.

Av utredningen torde framgå, att kostnaderna för utförandet av ifrågavarande torrlägningsföretag på grund av omständigheter, över vilka delägarna icke kunnat råda, blivit avsevärt högre än vad vid företagets påbörjande beräknats. Det torde jämväl få anses ådagalagt, att den vunna markförbättringen understiger vad som normalt skulle kunna anses svara mot de nedlagda kostnaderna. I betraktande av berörda omständigheter och med hänsyn till den ekonomiska belägenhet, vari vissa av torrlägningsföretagets delägare befinna sig, synas billighetsskäl tala för att ytterligare statsunderstöd beredes företaget. Statsunderstödet torde på sätt föreslagits av lant-

bruksstyrelsen böra få form av bidrag för minskning i skälig grad av företagets skuld till staten å det den 13 april 1922 beviljade lånet från odlingslånefonden. Den beräkningsgrund, som lantbruksstyrelsen tillämpat för bestämmande av bidragets storlek, kan jag i princip ansluta mig till. Lika med statskontoret anser jag emellertid, att Harmångers kyrkoherdeboställe ej bör bliva delaktigt av ytterligare bidrag. Jag biträder därför statskontorets förslag, att bidragsbeloppet bestämmes till 30,000 kronor. För beloppets utlämnande fordras riksdagens medgivande. Beloppet torde böra utgå ur statens avdikningsanslag och bör icke inräknas i det belopp, som Kungl. Maj:t enligt riksdagens medgivande äger för visst år bevilja jämlikt gällande bestämmelser för anslagets användning.

Jag hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att till nedskrivning av det till sänkning av Harmångers kyrksjö samt reglering av Harmångersån m. m. för torrläggning och delvis odling av vattenskadade marker den 13 april 1922 beviljade lån från odlingslånefonden må från statens avdikningsanslag till företaget anvisas ett statsbidrag av 30,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ragnar Odhnoff.
